

SADNI VRT

Ne pretiravajmo pri snaženju sadnega drevja

Zopet se približuje pomlad, ko bo zaživelo delo v naših sadovnjakih in vrtovih. Zato se mi zdi umestno, opozoriti na veliko napako, ki jo delajo snažilci sadnega drevja zlasti po naših mestih.

Naši snažilci namreč drevje na splošno preveč obrezujejo (obžagujejo), zlasti starejše drevje, ki je že skoraj dorastlo. Če si ogledamo le nekaj sadovnjakov v Ljubljani ali okolici, bomo našli drevesa, ki očitno še niso nad 15—20 let stara, imajo 3—4 vrhe, ki so skoraj popolnoma obžagani, le na vrhu nosijo po nekaj vej. V notranjosti krone ni dobesedno nobenih vej ali zelenih delov. Človek ima vtis, da hočejo naši snažilci prav s tem dokazati svojo usposobljenost, da čim več lepih vej spravijo na tla.

Res je sicer, da je svrha obrezovanja sadnega drevja ravno ta, da krono razredčimo in omogočimo sončnim žarkom dostop do vej, vejic in listov v notranjosti krone, toda s tem ni rečeno, da nobenih vej v notranjosti krone biti ne sme. Če bi opazovali od jutra do večera in v različnih letnih časih, bi ugotovili, da tudi v razmeroma gosti kroni vsaj za kratek čas prodre sončni žarki.

Da bomo razumeli, kako važno je, da ima drevo čim več zelenih delov, si priključimo v spomin naše šolsko znanje o vlogi listja na sadnem drevesu:

V listju se namreč odigrava prevažan proces asimilacija. Pri tem procesu se pod vplivom sončne svetlobe in v prisotnosti listnega zelenila (klorofila) iz ogljikovega dvokisa in vode tvori škrob. Iz škroba pa se lahko razvijejo vse organske snovi, ki jih drevo potrebuje za svoj nadaljnji razvoj ali za rast plodov, katere nam daje kot pridelek.

Opazujte, kako se sadno drevje, ko smo ga premočno obrezali, dalje razvija. Vidimo dve skrajnosti. Drevesa, ki so še v polni moči, ali sploh pripadajo vrsti, ki bujno raste, ali imajo na razpolago dovolj hranil-

nih snovi, po takem obrezovanju še bolj zdvijajo, razvijejo cele šope tako imenovanih vodenih poganjkov. Zakaj?

Predstavljajmo si vsako oko na drevesu kot odjemalca za hranilne snovi, ki jih črpajo korenine iz zemlje. Med drevesno in koreninsko krono pa je vedno neko določeno razmerje. To se pravi, močno razraščena drevesa imajo tudi mnogo korenin. Če smo torej tako drevo premočno obrezali, pride obilo hranilnih snovi na razmeroma malo očeš (odjemalcev). — Namesto prejšnjih vej, ki so imele morda vsaj nekaj plodnih očeš, se razvije goščava, ki jo bo treba zopet razredčevati, preden bo razvila plodna očeša. Večkraj vidimo tudi drugo skrajnost; da so namreč drevesa, ki so bila premočno obrezana, v razmeroma kratkem času — morda v nekaj letih — ostarela. Les prav nič več ne raste, drevo je obloženo z odmrlo skorjo, pojavljajo se razni mahovi itd. Skratka, drevo je pričelo odmirati in bo v nekaj letih tudi odmrlo kljub »moški dobič. Izgubilo je preveč zelenih delov, v katerih bi si ustvarjalo snovi, potrebne za nadaljnji razvoj.

Ko torej obrezujemo sadno drevje, si — preden pričnemo z delom — vsako drevo temeljito ogledjemo in ugotovimo:

1. Ali imamo opraviti z drevesom šibke ali bujne rasti. Bujno rast ima lahko — kot smo že omenili — ker pripada vrsti, ki bujno raste, ker je v dobi najbujnejše rasti, ali je morda močno gnojeno. Taka drevesa obrezujemo z največjo previdnostjo, ker bodo sicer še bolj divjala.

Pri drevesu, ki je šibke rasti, ker pač pripada taki vrsti, bomo s smotrnim obrezovanjem dosegli, da bo drevo zrastle nad povprečje, ki je tej vrsti lastno, če drevo seveda že ni prestaro. Toda zavedajmo se, da so možnosti omejene po naravnih zakonih. Kakor hitro bomo šli predaleč, bomo drevo prisilili k brezplodnemu divjanju.

Največ pa si bomo škodovali, če bomo premočno obrezali drevo, ki je že dorastlo. Tako drevo nastavlja predvsem cvetna očeša, a če ga premočno obrežemo, bo znova

pričelo — kot v prejšnjem primeru — razvijati lesne poganjke, ali pa bo — glede na okolnosti, v kakršnih pač raste — zapadjo spredaj opisani prezgodnji ostarelosti.

Drevesu, ki je šibke rasti, ker mu manjka hrane (gnoja), smo začasno odpomogli, če ga nekoliko močneje obrežemo, saj smo spredaj ugotovili, da so očesa odjemalci za hranilne snovi, ki jih korenine črpajo iz zemlje. Dejansko in trajno pa seveda takemu drevesu pomagamo le z gnojenjem. Če bomo na to pozabili, bo drevo kljub obrezovanju le životarilo in zgodaj odmrijo.

2. Ali se krona drevesa razrašča bolj v višino ali v širino ali ima morda celo povešene veje. Sorte, ki jim je lasino, da rastejo naravnost v višino, imajo kaj rade pregoste krome; redčenje je torej na mestu. V kolikor krajšamo mlade vrhove, jih odrežemo pri očesih, ki gredo navzven.

Pri sortah, ki se razraščajo v širino, je redčenje le v mali meri potrebno. Če izrežemo tu ali tam vejo, ki se križa in drgne z drugimi, pa smo opravili. Če krajšamo mlade vrhove, jih odrežemo pri očesih,

ki gredo navzgor. To velja tudi za vrste, ki imajo povešene veje.

3. Kakšno sadno letino je pričakovati. Iz izkušnje vemo, da visokodebelno drevje ne rodi vsako leto, kvečjemu vsako drugo leto. Za snajenje visokodebelnega drevja sploh velja, da ga snajimo le vsako drugo ali tretje leto, vselej po sadni letini, da pri tej priliki odstranimo ali popravimo veje, ki se pri spravljanju sadja neizogibno polomijo ali kakor koli poškodujejo. Pri snajenju in redčenju krome dreves, ki so pred sadno letino, se omejimo na najnujnejše.

Svojčas sem doma slišal iz ust starega izkušenega vinogradnika, da nevešč in zanikerni rezad nese zvečer na svojih škarjah en četrtinjak (= 2 polovnjaka = 600 litrov) vina iz vinograda. Zdi se mi, da bi tudi o mnogih naših snajilcih lahko rekli, da neso zvečer na svojem orodju precej košev lepega sadja domov, katerega čez dan v svoji nevednosti ali prefirani vnemr zmlatijo na tla. Privoščil bi jim, da bi težo tega sadja tudi občutili na svojih plečih. Presneto bi se drugič premislili, ali pa — lotili drugega posla.

—b.

ŽIVINOREJA

Skrbimo za dobre plemenjake

V zadnji številki letošnjega »Gospodarja« smo omenili nekatere točke, na katere naj se oziramo pri izbiri živali za plemo. Danes pa si oglejmo malo natančneje te točke, na podlagi česar bomo prišli do zaključka, kakšni naj bodo plemenjaki.

1. Plemenske živali morajo biti zdrave in odporne proti boleznim. Zdrave živali so živahne, oči imajo jasne, dlaka se dobro prilega telesu, rade jedo, blato je normalno itd. Ako neka žival nima vseh teh vidnih znakov, je to znamenje, da z njo ni nekaj v redu in da bi je v takem stanju ne smeli pripuščati. Pa še več se zahteva od dobre plemenske živali; ona mora biti odporna, da premaga razne vremenske neprilike zdrava in krepka. Da se živali utrdijo že v mladosti, so uvedli za mlado živno, zlasti v Nemčiji, tako imenovano trdo rejo, katere princip je: mlada žival naj bo čim bolj povezana s naravo tudi v zimskem času. Na ta način so zdrave živali utrdijo, nesposobne za življenje, zlasti pa še za plemo, pa narava sama izloči s tem, da jih ožigosa kot nesposobne.

2. Plemenske živali morajo biti čvrste konstitucije. Kaj je prav za prav konstitucija? Konstitucija je morfološko (zunanje) in fiziološko (notranje) stanje staničja (celic) živalskega telesa, stopnja njegove življenjske in proizvodne sposobnosti in odpornosti

proti določenim življenjskim pogojem in pa vplivom. Zé sama definicija (ponazoritev) nam pove, da je konstitucija neke določeno telesno stanje živali, ki pa je zavisno od notranjih, na zunaj nevidnih snovi (hormonov), katere izločajo neke žleze v živalskem telesu, ter da je to telesno stanje pododvano od prednikov. Da pa se pokaže konstitucija živali v pravi luči, je potrebno, da se zlasti za časa razvoja vpliva na notranje žleze s pravilno prehrano in oskrbo živali tako, da pridejo do izraza in da se v času, ko je žival godna za plemo, pokaže čvrsta konstitucija, brez katere živali ne bi smeli pripuščati.

3. Živali, določene za plemo, morajo biti sposobne oploditve, kajti žival, ki ni sposobna oploditve, se za plemo sploh ne more uporabljati. Moške živali morajo imeti dobro razvita spolovila, morajo imeti voljo za skoke in morajo uspešno ploditi, v splošnem naj bodo živahne, vendar ne zlobne. Od ženskih plemenskih živali se pričakuje, da ostanejo rade breje in da so sploh v takem stanju, da jih je možno pripustiti. Ako je n. pr. ženska žival preveč rejena, obstoji nevarnost, da ali sploh ne mara sprejeti moškega plemenjaka (se ne goni), ali, ako ga sprejme, navadno ne ostane breja, ker seme plemenjaka zaradi zamastitve v jajčniku ne more proreti do jajčeca in ga oploditi. Take živali je treba odstraniti. — Prav tako ne moremo uporabljati za plemo

okuženih — spolno bolnih živali. Bolezen je treba najprej ozdraviti in šele potem živali pripuščati, ker bi se sicer okužile na ta način tudi druge živali in bi mogli po nekaj letih nepaznje v tem pogledu dobiti celo vrsto okuženih in za pleme nesposobnih živali.

4. Plemenske živali morajo biti primerne starosti. Spolna zrelost se javlja pri živalih mnogo prej, kot pa so popolnoma dorasle. Naši živinorejci mnogo greše, ker pričenjajo prezgodaj porabljeni mlado živino za pleme. Ni sicer treba čakati za prvo pripuščanje, da žival popolnoma doraste, pač pa je nujno potrebno, da preide žival vsaj najintenzivnejšo (najhitrejšo) razvojno dobo. Ako pripuščamo moške živali prezgodaj, porabijo te svojo energijo namesto za rast, za plemenitev, posledica tega je nepopolni razvoj živali. Mladi plemenjaki bodo sicer radi plemenili, pa se bodo vprav zaradi tega prezgodaj iztrošili in poslali za pleme prezgodaj nesposobni, kar pri slabih plemenjakih (ki nimajo poželjnih lastnosti) končno ni taka škoda, pač pa je to pri dobrih plemenjakih ogromna škoda. Prezgodaj pripuščene ženske živali bodo porabljale krmo za razvoj foetusa (mladiča v telesu), namesto da bi se žival sama popolnoma razvila. Take živali ostanejo za celo življenje majhne, njihove koristne sposobnosti pa slabše izrabljene, pa tudi potomce bo slaboten in s tem se je živinorejec — misleč, da bo nekaj pridobil — samega sebe ogoljufal, ko je napravil iz živali, ki bi mu s pametnim ravnanjem lahko donášala velike koristi, žival povprečnih ali podpovprečnih sposobnosti.

5. Podlaga napredni živinoreji je matično knjigovodstvo, v katerem se vpisuje rodovniška živina in njene sposobnosti. Ni torej dovolj, da poznamo pri plemenski odbiri samo lastnosti živali, katero hočemo odbrati za pleme, ker ne moremo vedeti, kako bo svoje dobre lastnosti prenesla na potomce. Na primeru, ki smo ga navedli v zadnji številki, lahko vidimo, da morejo živali, ki imajo neke dobre lastnosti, šele na svojih potomcih pokazati, da te lastnosti niso bile v njih ustaljene in zato tudi niso 100%-no prenosljive, en del potomcev namreč teh lastnosti nima. Ako pa poznamo za neko žival rodovnik za 2—3 rodove nazaj in ako poznamo sposobnosti teh prednikov, ter kako so se posamezne sposobnosti od roda na rod podedovale, moremo za neko lastnost, ki jo ima žival, z gotovostjo trditi, kako bo dotično lastnost prenesla na svoje potomce. Živali, ki nimajo ustaljenih koristnih lastnosti, bi bilo prav za prav potrebno izločiti od plemenitve. Nujno pa je potrebno, da se od plemenitve izločijo živali, katerih rodovnik nam prikazuje neke nezaželjene lastnosti. Kakšne lastnosti in v kakšnem stanju so te lastnosti v živali, moremo torej dobro spoznati samo iz njenega rodov-

nika; zato ne bi smeli — ako hočemo doseči uspehe v živinoreji — puščati za pleme ne moških kakor tudi ne ženskih živali, ki nimajo poznanih prednikov.

6. Pri odbiri plemenskih živali moramo nadalje posvečati pažnjo tudi pasmi, kateri plemenska žival pripada, odnosno, ako imamo opravka s križanci raznih pasem, moramo vsaj vedeti, v kakem stanju je to križanje. S tem, da parimo bodisi katere vrste živali med seboj, zasledujemo neki namen, ki naj bi, splošno rečeno, obstajal v tem, da dobimo potomce z nekimi določenimi koristnimi sposobnostmi. Da pa ta namen dosežemo, moramo najprej poznati živali, katere med seboj parimo ter kako bodo neke sposobnosti v danem primeru prenesle na potomce. Navadno parimo med seboj živali, ki imajo neke že poznane odlike, v mejah iste pasme in hočemo pri tem izboljšati koristne lastnosti v pasmi. Je pa mnogo primerov, ko nimamo opravka s čistimi pasmami, ampak so živali, katere nam služijo za pleme, križanci dveh ali celo več različnih pasem. V tem primeru pa moramo poznati, koliko rodov je preteklo, ko so bile te živali prvič križane ter kako se je to križanje obneslo. Navadno daje križanje živali dveh različnih pasem povoljne rezultate, celo boljše, kot parenje dveh živali iste pasme. Vendar se ta luksuracija (zbojšanje) lastnosti pokaže samo v prvem rodu, dočim v nadaljnjih rodovih opada in vrednost križancev zaostane za vrednostjo živali, vzrejenih v čisti liniji (v mejah ene pasme). Zaradi tega se ne bomo posluževali križanja, razen kadar nameravamo potomce v nekih lastnostih samo izkoristiti, od nadaljnje plemenitve pa moramo take potomce izločiti. Ako pa že imamo križance in jih od plemenitve ne maramo odstraniti, bomo, pač skušali v njih spoznati in utrditi koristne sposobnosti ter jih bomo naprej vzrejali kot neko podpasmo. Pri tem je seveda potrebno poznanje rodovnika ter strokovno znanje, sicer bo uspeh vzreje zelo sumljiv. Vzreja v mejah čiste pasme ima vsekakor prednosti pred križanci, ker imamo danes že za vsako pasmo podatke o telesnem stanju živali in se torej lahko opiramo pri odbiri plemenskih živali na mere, na podlagi katerih moremo žival sprejeti za pleme ali pa jo od plemenitve izločiti.

Če bomo pri odbiri plemenskih živali upoštevali ta načela, zlasti ako bomo pri njih iskali zvezo s predniki in kasneje tudi s potomci in bomo vse živali, ki ne ustrezajo, odstranili, bomo dosegli uspeh v živinoreji. Posrečena odpira moških plemenjakov pa nam bo še posebno pollačala trud, ki smo ga vložili v to delo; kajti en sam dober moški plemenjak more napraviti veliko koristi v dotični panogi živinoreje, dočim more prav tako en sam slab moški plemenjak podreti v celem okolišju neke dobre lastnosti, katere so bile tekom let s trudom pridobljene.

PO LJ E

Znano je, da so lastnosti rastlin, kakor rast, odpornost proti boleznim, rodovitnost i. dr. skrite že v semenu. Lansko leto smo uvozili iz Danske nekaj prvovrstnega ovsa za seme. Povsod so bili z njim zelo zadovoljni, ker je dal precej večje pridelke kakor domače sorte. Škoda bi bilo, da bi se to seme porazgubilo in uporabilo za druge svrhe. Kdor le ima priliko, naj si z zameno oskrbi oves za seme.

Tudi pri vseh ostalih vrstah je važno, da ima seme dobre gospodarske lastnosti. Zato naj vsakdo, ki je v zadnjih letih po slabših

pridelkih ugotovil, da ima slabšo vrsto, dobi po zamenjavi seme od sosedu, ki ima boljše, bolj zdravo in bolj rodovito sorto. Posebno je to važno pri krompirju, kjer je ponekod zaradi izroditve itak treba seme vsakih nekaj let menjati, če hočemo imeti velike pridelke.

Na zamenjavo je treba misliti že sedaj, ko kmetje še imajo seme preko lastnih potreb in ga lahko nekaj zamenjajo. V teh neurejenih razmerah bo zamenjava v vsakem primeru težka, čeprav pravočasno mislimo nanjo.

NAŠ GOZD

Kažipot

Cene, ki jih doseže posestnik za posamezne vrste gozdnih pridelkov, so dober kažipot, ki se bo po njem ravnal umni gozdni posestnik pri svojem gospodarjenju. Vendar pa se nikdar ne smemo dati zapejljati tako daleč, da bi se ozirali samo in edino na cene, ki jih dobimo za posamezne gozdne izdelke pri prodaji. Tako gospodarjenje bi bilo po večini napačno.

Gozdni posestnik mora pri vzgajanju gozda upoštevati predvsem nekatera temeljna pravila, ki je nanje navezано gozdno gospodarstvo.

Ohraniti mora prvič nezmanjšano proizvodnjo silo gozdnih tal. Ne sme gojiti takih drevesnih vrst, ki slabšajo od leta do leta rodovitnost zemlje, četudi bi pri tem mogoče pridobival začasno les višje vrednosti. Ponekod n. pr. posajajo po posekah, kjer je prej rastle bukovje in jelovje, radi macesen, ker trgovci macesnovino drago plačujejo. Dokler črpa mladi macesnov nasad še sokove, ki jih je nakopičilo obilno odpadajoče listje bukvu ali jelovu igličevju, se razvijajo mladi macesni prav lepo, pozneje pa jim začne primanjkovati hrane, ker sami ne gnoje zadosti tal pod sabo. Rast jim postaja vedno bolj mršava, debela se vedno slabše razvijajo. Posekati jih je treba preden dozore in namesto dobička ima posestnik zgubo. — Zato moramo skrbeti, da je v gozdu vedno dovolj takega drevja, ki gozdna tla dobro gnoji, kakor recimo: bukvu, jelku, smreku. Drevesa, ki dajo malo odpadajočega listja in igličevja, to so macesen, bor in hrast, smemo posajati le posamezno ali v skupinah med drugim drevjem.

Drugič mora posestnik premisliti, koliko časa potrebuje drevje, da postane zrelo za

prodajo. Mnogokrat se izplača gojiti manj vredno blago, ki hitro prirašča, kot dragocen les, ki pa raste zelo počasi. Od iglavcev rastejo macesen in bor hitreje kakor smreka in jelka. Pri listovcih se razvija hitreje topola, breza, kostanj, počasneje bukvu in hrast.

Tretjič moramo paziti, da prostor v gozdu čim boljše izrabimo. Drevje, ki raste gosto (bukvu, jelku), nam da navadno večje dohodke kakor les, ki ga moremo vzgojiti le v redki zarasti (hrast, macesen, bor).

Četrthi je treba upoštevati, kakšne izdatke zahteva saditev in nega te ali one vrste drevja. Stroški in delo so malenkostni pri pomlajanju in gojenju bukvu ali jelku, če gospodarimo na prebiralen način. Pri smreki, ki se mora večinoma sekati do gola, je treba kupovati sadike, izdatki in trud za pogozdovanje, čiščenje in trebljenje nasada so zelo občutni.

Dalje mora gledati gozdni posestnik tudi na to, da pri vzgajanju drevja preveliko ne tvega. Ne sme zasajati takega drevja, kateremu preveč grozi mraz, mrčes, vihar ali kaj drugega, čeprav bi mu sicer obetalo višje dohodke kakor drugo, proti nevarnostim utrjeno drevje. Pri tem mislimo posebno na smreko, ki jo med našim drevjem največkrat napadajo škodljive žuželke, ki rada boleha za gnilobo in ki jo tudi vetrovi pogosto podirajo in lomijo.

Slednjič mora posestnik tudi skrbeti, da svoje lastne potrebe krije iz svojega gozda. Kaj bi mu pomagalo, če bi drevje drago prodajal, pridelke za domačo potrebo pa bi moral kupovati iz tujega gozda?

Cene gozdnih izdelkov (sortimentov) so različne po posameznih drevesnih vrstah. Za cene lesa pa ni samo odločilna drevesna vrsta, temveč tudi, kako je les eme in iste vrste raščem, izoblikovan in poraben. O tem bomo razmišljali ob priliki. —n.